

Жарко Н. Миленковић
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српску књижевност

УДК 821.163.41.09-31 Капор В.
DOI 10.46793/Uzdanica21.1.167M
Научна критика
Примљен: 24. новембар 2023.
Прихваћен: 22. децембар 2023.

НЕ МОЖЕМО ДА ИМЕНУЈЕМО СМРТ

(Весна Капор, *Небо, ипак дубоко*, Београд, Српска књижевна задруга, 2021)

Весна Капор припада оној врсти писаца која не подлеже модама, трендовима, ономе што је популарно у култури, књижевности и животу, она жели да свету исприча своју причу, онако како је осећа, онакву какву ју је преживљавала. Зато су њене књиге жанровски веома неодредиве, оне су и романи и збирке прича, али нису ни то само, па их критичари често дефинишу само као „проза”. Али књиге Весне Капор су много, много више од тога, оне су у некаквом мору истости, каква преовладава српском прозом последњу деценију, прави драгуљи, како језички и стилски, тако и тематски, а то све зато што наша ауторка не бежи од оног аутентичног, оног њеног, искуственог и проживљеног, већ све то даје смисао њеним делима.

Већ дуго нисам прочитао ништа слично *Небу, ипак дубоком* Весне Капор! Тако, одједном, у даху. И остао слеђен. Нашао сам се у проблему, јер нисам знао како ћу да дефинишем оно што сам читањем доживео. То је увек проблем када у књижевности буде толиког уплива реалног, запитам се да ли треба то уопште и дефинисати, него само пустити да прочитано одради своје. Но, тај „демон теорије”, наш мозак вапи за дефиницијама. Сетио сам се Ивана Карамазова који је одбио да верује у Бога, у постојање раја, ако је он плаћен сузом и патњом једног детета. А деца страдају, деца пате, деца умиру, свакодневно, у фабрикама, рудницама дијаманата, од глади, од прогона и ратова, у колонама, од жеђи и глади, умиру од болести, тако страшних, у неподношљивим мукама. Како све то прихватити и како онда све то дефинисати, а тек како пронаћи оправдање за такву врсту страдања. Сетио сам се и једне реченице омиљеног мексичког писца Хуана Рулфа, из мог најдражег романа *Педро Парамо*, који сав говори о смрти и чија је радња у неком паралелном универзуму, чији су ликови мртви, а која гласи: „Смрт није неко добро да би се делила са некима”. Заиста, како поделити са неким смрт, када она није неко добро које би се делило, а опет сви ми саучествујемо у болу кроз који

пролази неко када изгуби неког блиског или оног кога воли. Литература је препуна смрти, па опет, чини ми се, то су други, то није стварно. Нисмо спремни на смрт, све док нас не задеси, а тада смо већ у големом проблему.

Весна Капор је пак успела у томе да са нама, њеним читаоцима, подели једну смрт, смрт кћерке њене пријатељице, Таре Сенице, и то кроз писма, забелешке, фрагменте сећања, првенствено њене мајке, затим оца, њеног дечка, али и кроз личне записе саме деветнаестогодишње Таре. Весна Капор нам је изнела и поделила смрт, оставивши нас да о њој размишљамо, да се љутимо и на Бога и на сопствени зли усуд, да плачемо, али и да се молимо.

„Све почиње жудњом за вечношћу. За недостајањем” – написала је Тара у беседи за час српског језика, а која је пролегомена за оно што следи, за непрестан бол и патњу њених најближих, за сећање, за самооптужбе, за жудњу да се опет споје на неком другом свету. Колико би тек било разочарање да вечност не постоји, да је све само један крај, да се испостави да смо себи желели само крај... Али, наравно, књига Весне Капор није тако песимистичка, она полази од тога да је вечност у садашњем тренутку и да је вечност на небу, а да онај ко изгуби неког свог треба да га се сећа јер ће само тако тај живети: „На овом свету ја сам само чувар сећања; у невидљивим живим часовима, неба и земље. Тако, ето, седим тамо, на гробљу, уз мермерну плочу, седим, клечим; плачем, тупо гледам, и видим, видим, своје место. Ту, једном, ту ће бити и мој дом; тако заједно, ту ћемо вековати” (18) – наратор романа сведочи мајчине речи. Или: „Време за тебе не значи ништа, време сећања на тебе значи све” (70). Иако, у појединим деловима, овај роман тежи да буде једно хришћанско виђење смрти, макар кроз прихватање смрти као саставног дела наших живота, ипак, он није то до краја, јер мајка главне јунакиње жели сопствену смрт, зато што се не може носити са губитком детета: „Јер, ја не желим, не желим, више ни часак, овде, без ње, ни часак... ничега више овде нема, за мене, ничега; сама, да будем сама, да уроним у бол, и одем, одем за њом... А опет, док плачем, овде, док причам, док се сећам, она живи” (53). Када бол и губитак савладају, не постоји мисао о неком другом животу. Недостајање, овде и сада, у овом животу, зато нам је важно да оног кога нема одржимо у сећању. А опет, ако није хришћански тужити због нечије смрти која није коначна, већ само привремена, није ли онда Мерсо, јунак романа *Ситранац* Албера Камија, поступио најхришћанскије, и упркос томе био осуђен... Изгледа да се природни и Божји закони размимоилазе. Због тога, пише Весна Капор: „Нема реквијема, док се сећамо” (25).

У тој немогућности да се именује смрт, а што би било један од начина да се прихвати, протиче целокупни лирски фрагментарни роман Весне Капор. То одбијање да се смрт прихвати можда је најјача веза са оним атавистичким у нама самима, стога је за смрт криво нешто неименовано, а то је сама смрт. Парадоксално, али јесте тако, јер да није умрла комшиница преко пута, можда се смрт не би заљубила у лепу Тару видевши је како се

враћа по оно што је заборавила, и не би дошла по њу. Али смрт је ту, једемо њене плодове, док „Нема више дома. Све је само пребивалиште, до часа који чекам” (85).

Можда највећи искорак у прихватању смрти налазимо у запису Тариног дечка, који не прихвата да је више нема, већ да је само променила облик постојања, она је сада вечност, а сви његови прозори гледају у вечност. Сама Тара је у својим белешкама оставила овај запис: „Наша снага мери се снагом речи које умемо да укротимо, да савијемо, да засејемо. Осећај да дотичемо вечност, да је она бујица, да је грмљавина, да је снага, обузима ме. И дах бесмртности, као да ме је дотакао” (57).

Одједном, ни из чега, искрснуће једна реченица, потпуно тадићевска, онако из самог ждрела: „Град је црна рупа у којој нема утехе” (49). Нема је у граду, али је има у нама самима. Наша утеха је толика колика је наша вера. А ње понајмање има. Зато и нема утехе.

На крају, роман Весне Капор не нуди ни религиозни (иако је то најдоминантнији) нити егзистенцијалистички поглед на смрт. Он је више на страни суматраистичког заноса који се огледа у томе да „Нема смрти, има сеоба”, али тек у оном најрелативизованијем значењу. Суштински, ово је роман споменик Тари, али и самој ауторки, вечнији и тврђи од мрамора. Највечнији!